

Regeringskansliet
Miljödepartementet

ANSÖKAN OM TILLSTÅND ENLIGT MILJÖBALKEN

- Sökande:** Cementa AB, 556013-5864
Skolgatan 1
624 22 Slite
- Ombud:** Advokaterna Anna Bryngelsson och Martin Johansson samt biträdande
juristen Fanny Aronsson
Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB
Box 4291, 203 14 Malmö
Tfn: 040-698 58 00
E-post: anna.bryngelsson@msa.se, martin.johansson@msa.se,
fanny.aronsson@msa.se
- Saken:** Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken till fortsatt täkt- och
vattenverksamhet vid Slite, Gotlands kommun
-

A. Yrkanden

1. Cementa AB (**Cementa**) yrkar att regeringen meddelar tillstånd enligt **9 kap. miljöbalken** till fortsatt verksamhet vid bolagets kalkstenstäkter inom fastigheten Gotland Othem Österby 1:229, innefattande
 - (a) brytning av kalksten i File hajdar-täkten till ett djup om +20 meter inom det verksamhetsområde och den brytgräns som framgår av Bilaga A1,
 - (b) brytning av kalk- och märgelsten i Västra brottet till ett djup om –26 meter inom det verksamhetsområde och den brytgräns som framgår av Bilaga A1,
 - (c) drift av anläggning för krossning och annan utrustning för verksamheten, allt i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anges i denna ansökan jämte bilagor.
2. Cementa yrkar vidare att regeringen meddelar tillstånd enligt **11 kap. miljöbalken** till bortledning av i Östra brottet, Västra brottet respektive File hajdar-täkten inriktande dag- och grundvatten, allt i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anges i denna ansökan jämte bilagor.
3. Cementa yrkar därtill att regeringen, med stöd av 17 a kap. 3 § miljöbalken, meddelar ett **undantag från kraven på miljöbedömning** i 6 kap. 20–32 och 35–47 §§ miljöbalken.
4. Avslutningsvis yrkar Cementa att
 - (a) tillståndstiden bestäms till 3 år från det att Cementa genom skriftlig underrättelse till tillsynsmyndigheten tar tillståndet i anspråk,
 - (b) villkor för verksamheten föreskrivs i enlighet med de förslag som redovisas i avsnitt K.6 nedan, och
 - (c) regeringen godkänner ställd säkerhet för efterbehandling.

För det fall regeringen bedömer att den ansökta verksamheten kräver beslut om undantag enligt 4 kap. 11 § vattenförvaltningsförordningen eller tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken yrkar Cementa att detta meddelas.

Innehållsförteckning

A.	Yrkanden.....	2
B.	Inledning	4
C.	Allmän orientering	12
D.	Områdesbeskrivning	13
E.	Den ansökta verksamheten	15
F.	Miljö kvalitetsnormer för grundvatten.....	16
G.	Miljö kvalitetsnormer för ytvatten	23
H.	Natura 2000-områden	26
I.	Skyddade arter	27
J.	Efterbehandling.....	28
K.	Villkor för verksamheten	28
L.	Särskilt om vattenverksamheten	35
M.	Ekonomisk säkerhet	36
N.	Tillåtlighet.....	36
O.	Undantag från kraven på miljöbedömning.....	40
P.	Handläggningen av bolagets ansökan	43
	Bilageförteckning	45

B. Inledning

B.1 Om Cementa

Cementa är ett av Sveriges största byggmaterialföretag. Bolaget tillverkar och marknadsför cement samt erbjuder kunskap om användning av cementbaserade produkter, i hela kedjan från råvara till färdig produkt. Cementa producerar cement i Slite på Gotland och i Skövde i Västergötland. På dessa två orter finns god tillgång av kalksten lämpad för cementframställning. Totalt producerar Cementa cirka tre miljoner ton cement per år. Slitefabriken är Cementas överlägset största produktionsenhet och står för närmare tre fjärdedelar av den svenska cementförsörjningen.

Cementa omsätter cirka två miljarder kronor per år och har omkring 350 anställda i Sverige. Slitefabriken med kringverksamheter bidrar med 430 direkta arbetstillfällen per år på Gotland.

Cementa ingår i den internationella byggmaterialkoncernen HeidelbergCement.

B.2 Kalkstensbrytningen vid Slite

Kalkstensbrytningen i Slite har anor sedan 1700-talet. Den mer storskaliga brytningen och cementtillverkningen kan sägas ha startat 1919 då den första roterande cementugnen sattes igång. Platsvalet är i grunden ett resultat av dels den för cementtillverkning mycket lämpliga kalksten som återfinns i ett stråk från Slite och tvärs över Gotland, dels hamnen som möjliggör effektiv in- och uttransport av bränslen och material.

Ursprungligen bedrevs brytning i det som idag benämns Östra brottet. I Östra brottet sker inte längre någon brytning och området hyser idag bland annat lager av krossad kalksten. Brytningen i Västra brottet startade i slutet av 1960-talet och det mesta av fyndigheten i detta område inom Cementas fastighet är idag utbruten.

Att täktverksamhet bedrivs vid just File hajdar är delvis ett resultat av regeringens rambeslut år 1972 om fysisk riksplanering. Rambeslutet fick till följd att kalkstensbrytning för cementtillverkning koncentrerades till ett fåtal platser, bland annat Slite. År 1976 fastställde regeringen Cementas tillstånd till täktverksamhet på File hajdar. Tillståndet var en förutsättning för Cementas satsning på utbyggnad av produktionsanläggningarna för cement i Slite. När tillståndet hade erhållits

avvecklades cementtillverkningen vid Cementas anläggningar i Limhamn, Köping, Stora Vika och Hällekis.

I samband med 1976 års tillstånd ställdes krav på genomförande av geovetenskaplig och botanisk dokumentation av området samt grundvattenobservationer. Utredningar genomfördes under några år och brytningen vid File hajdar påbörjades runt 1983.

År 1977 anlades Spillingsmagasinet för att försörja cementfabriken med processvatten. Magasinet är utsprängt i berg. På grund av nederbördsbrist och därpå följande produktionsstörningar i fabriken år 2004 utvidgades Spillingsmagasinet år 2006 och rymmer nu cirka 450 000 m³. Cementa har tillstånd att bortleda 657 000 m³ vatten per år från magasinet.

År 2019 beslutade Cementa att avveckla sin täktverksamhet och cementproduktion i Degerhamn på Öland för att istället, som ett led i bolagets klimatomställning, koncentrera sin verksamhet till Slite och Skövde. Denna konsolidering illustrerar väl effekten av EU:s klimatpolitik och den pågående anpassningen inom europeisk cementindustri till färre och större enheter som huvudsakligen försörjer sina respektive närområden. Beslutet har möjliggjort stora investeringar i Slite, och Cementa har nu som målsättning att fabriken inom tio års tid ska bli världens första klimatneutrala cementfabrik. En grundläggande förutsättning för klimatomställningen är en långsiktig, trygg och hållbar försörjning av kalksten.

B.3 Samhällets behov av cement och betong

Den ansökta täktverksamheten försörjer cementfabriken i Slite med råvara. Cement är en nödvändig ingrediens i betongtillverkning. Betong används vid i stort sett all slags byggnation. Sverige har ett stort behov av byggmaterial för att bygga bostäder, industriella anläggningar och infrastruktur, inte bara i form av trafikinfrastruktur utan också sådant som vatten- och avloppsledningar.

Betong är också en förutsättning för andra av Sveriges basnäringar, som byggmaterial vid utveckling, utbyggnad och omställning av industrin – just nu ofta en klimatomställning – men också eftersom det används vid underjordsbrytning av järnmalm, som är en råvara vid ståltillverkning, vilket i sin tur är en förutsättning för en stor del av tillverkningsindustrin. Även den pågående energiomställningen är beroende av betong, som krävs för utbyggnad av elnät och vindkraft och utveckling av vattenkraften.

Det är i dagsläget inte möjligt att i någon större utsträckning ersätta betong med andra material och inte heller på längre sikt finns det alternativa material som uppfyller de krav på lång livslängd, litet underhållsbehov, formbarhet och beständighet som betong har.

B.4 Befintliga tillstånd

För den nuvarande täktverksamheten gäller ett tillstånd enligt miljöbalken från 2010.¹ Tillståndet gäller fram till den 31 oktober 2021. Tillståndet medger kalk- och mangelstensbrytning intill nivån –26 i Västra brottet och +20 i File hajdar-täkten inom i tillståndet angivna områden. Tillståndet bifogas denna ansökan, se Bilaga D.

Cementas verksamhet i Slite regleras därtill av tre tillstånd från 1977, 2006 respektive 2007.² Tillståndet från 1977 avser vattenverksamhet huvudsakligen i form av omledning av Spillingsån och Närsbäcken samt bortledande av processvatten till bolagets fabrik i Slite. Även 2006 års tillstånd avser vattenverksamhet och rör utvidgning av Cementas processvattenmagasin (Spillingsmagasinet) samt rätt att bortleda vatten för processändamål. 2007 års tillstånd gäller fabriks- och hamnverksamheten.

B.5 Den föregående tillståndsprövningen (2017–2021)

Cementa ansökte i december 2017 om tillstånd enligt miljöbalken till fortsatt och utökad täktverksamhet vid Västra brottet och File hajdar-täkten. Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt lämnade genom dom den 17 januari 2020 Cementa det ansökta tillståndet. Domen överklagades till Mark- och miljööverdomstolen. Den 6 juli 2021 beslutade Mark- och miljööverdomstolen att undanröja mark- och miljödomstolens dom och avvisa Cementas tillståndsansökan, med motiveringen att miljökonsekvensbeskrivningen inte kunde godkännas. Cementa överklagade beslutet till Högsta domstolen. Den 28 augusti beslutade Högsta domstolen att inte meddela prövningstillstånd och mark- och miljööverdomstolens avgörande stod därmed fast.

¹ Miljödomstolens vid Nacka tingsrätt deldom i mål nr M 2334-09, meddelad 2010-10-01. Prövotid avslutad genom dom meddelad 2014-03-14.

² Vattendomstolens vid Stockholms tingsrätt dom i mål VA 8/77, meddelad 1977-07-28; Miljödomstolens vid Stockholms tingsrätt dom i mål M 27311-05, meddelad 2006-04-25; samt Miljödomstolens vid Stockholms tingsrätt deldom i mål M 26737-05, meddelad 2007-02-01.

B.6 Förutsättningarna för regeringens prövning

Regeringen har föreslagit att det i miljöbalken ska införas ett nytt 17 a kapitel, enligt vilket regeringen ska kunna pröva en ansökan om tidsbegränsat tillstånd att bedriva en verksamhet som avser täkt av kalksten och drift av sammanhängande anläggningar och anordningar. Regeringen ska enligt samma kapitel även kunna besluta om undantag från kraven på miljöbedömning.³

Det nya kapitlet föreslås träda i kraft den 15 oktober 2021, men bestämmelserna ska kunna tillämpas på ansökningar som ges in efter den 16 september 2021. Regeringen kan således påbörja handläggningen av ärenden redan innan det nya kapitlet träder i kraft.⁴ Möjligheten till en regeringsprövning ska enligt lagförslaget vara förbehållen ansökningar som uppfyller vissa kriterier.

För det första ska ansökan avse ”brytning av den kalksten som vid tidpunkten för ansökan omfattas av ett gällande tillstånd, men vars brytning inte kan slutföras på grund av tidsbegränsningen i det tillståndet” (17 a kap. 1 § 1 st. b). Förevarande ansökan har begränsats till den kalksten som omfattas av bolagets befintliga tillstånd, men som inte kommer kunna brytas ut innan tillståndet löper ut. Den ansökta verksamheten innebär därmed inte någon utökning av den sedan tidigare tillståndsgivna verksamheten, varken vad avser volymen kalksten eller brytområdets utbredning. Ansökan avser enbart en förlängd tillståndstid.

För det andra krävs det enligt lagförslaget att den ansökta verksamheten ”behövs för att tillgodose väsentliga allmänna intressen” (17 a kap. 1 § 1 st. c). Den kalksten som bryts i Slite utgör råvara till uppemot tre fjärdedelar av den cement som används i Sverige. Bortledandet av inläckande yt- och grundvatten är nödvändigt för att genomföra brytningen samt för att skydda kritisk processutrustning. Med befintliga lager av krossad kalksten är det möjligt att upprätthålla produktionen i fabriken under någon veckas tid. Det är också möjligt att under en övergångsperiod undvika översvämning av processutrustningen i Östra och Västra brottet genom omledning av olika vattenströmmar. I File hajdar-täkten skulle vattennivåerna dock börja stiga i princip omgående efter att länshållningen upphör.

³ Proposition 2021/22:15, *Regeringsprövning av kalkstenstäkter i undantagsfall*.

⁴ *Ibid.*, s. 40.

Om täktverksamheten i Slite upphör, kommer det i princip direkt att uppstå en akut cementkris i Sverige. Cementbristen kommer att resultera i *att* stora och samhällsviktiga infrastrukturprojekt kommer att stoppas eller kraftigt försenas, *att* byggandet av bostäder, sjukhus och skolor kommer att stoppas eller drabbas av förseningar och fördyringar och *att* ett stort antal arbetstagare inom såväl bygg- och anläggningssektorn som närliggande branscher kommer att behöva varslas om uppsägning. Cementbristen kommer också ha en kraftig negativ effekt på Sveriges BNP, se vidare Bilaga E. Det är mot denna bakgrund uppenbart att den ansökta verksamheten behövs för att tillgodose väsentliga allmänna intressen.

För det tredje ska det enligt lagförslaget krävas att ”behovet av kalksten inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt annat tillfredsställande sätt” (17 a kap. 1 § 1 st. c). Potentiella alternativa försörjningsvägar är import från andra länder och leveranser från inhemska producenter.

Det är på åtminstone fyra års sikt inte möjligt att tillgodose Sveriges behov genom import, vare sig genom import av kalksten, cementklinker eller cement. Import måste ske per båt. Kapacitetsbegränsningar i Slite hamn gör att import av kalksten för cementproduktion, eller av cementklinker för malning till cement, endast kan ske i begränsad omfattning. Produktionskapaciteten för cement i Europa är begränsad och till stor del anpassad för respektive fabriks närområde. Flertalet cementfabriker i Europa ligger inte vid eller nära hamn, vilket försvårar logistiken. Cementimport skulle därför behöva ske långväga, till exempel från Algeriet, Turkiet och Kina. Infrastruktur och logistiksystem för att ta emot och lagra så stora volymer cement som det är fråga om saknas idag i Sverige och det bedöms ta flera år innan sådan infrastruktur skulle kunna vara på plats. Under den korta tidsperiod som denna tillståndsansökan avser, dvs. de kommande tre åren, är det således inte möjligt att ersätta kalkstensbrytningen i Slite genom import av kalksten, klinker eller cement.

På längre sikt är det möjligt att övergå till import av i vart fall en större del av det svenska cementbehovet, men det bör påpekas att det inte är en från allmän synpunkt tillfredsställande lösning. Det skulle medföra större miljökonsekvenser på grund av långväga transporter, betydande merkostnader vilket ger högre priser på en för samhället mycket viktig vara, ökade risker för störningar i logistikkedjor och större sårbarhet för Sverige ur ett beredskapsperspektiv. Import skulle till stor del komma att behöva ske långväga. Se vidare SGU:s konsekvensbedömning av utebliven

cementproduktion i Slite, Bilaga E och Rambolls analys av möjligheter till import av kalksten, klinker och cement, Bilaga G och F.

Det är inte heller möjligt att tillgodose Sveriges behov av cement genom försörjning av cement från andra inhemska anläggningar. Cementfabriken i Skövde producerar redan idag maximalt.

Även den inhemska kalkstensförsörjningen är begränsad. Utöver Cementas kalkbrott i Skövde och Slite finns idag endast en kalkstensproducent i Sverige som kan leverera kalksten till cementfabriken i Slite, Nordkalk AB. Nordkalk bedriver kalkbrytning i Storugns, cirka 16 km norr om Slite. Cementa ingick i slutet av juli 2021 ett avtal med Nordkalk om leverans av kalksten. Avtalet medger kalkstensleveranser som, volymmässigt, skulle kunna täcka en större del av de sten som Slitefabriken behöver för att försörja den svenska marknaden med cement under 5–6 år. För att Cementa ska kunna ta emot maximala kalkstensvolymerna måste ett antal förutsättningar uppfyllas. Produktionskapaciteten i Nordkalks anläggningar medger initialt endast leverans av ca 25 procent av Slitefabrikens kalkstensbehov. För ytterligare volymer krävs betydande investeringar för ökad produktionskapacitet, vilka bedöms ta upp till minst ett år att fullt ut genomföra. Leveransvolymerna från Nordkalk kommer därför att stiga successivt men det kommer att dröja till slutet av 2022 innan det finns tillräcklig produktionskapacitet hos Nordkalk att leverera fulla volymer.

Stenen måste emellertid också kunna tas emot i Slite. Kapacitetsbegränsningarna i Slite hamn medför att endast cirka 25 procent av leveranserna från Nordkalk (vid full leverans) kan tas emot med båt. Resterande volymer måste transporteras på lastbil. De volymer som anländer via fartyg lossas i Cementas hamn och hanteringen begränsas av de bullervillkor som gäller för verksamheten. Exakt hur stora volymer som kommer att kunna levereras via hamnen står ännu inte klart, men försök har inletts med ”provbåt” från Nordkalk. Om hamnens bullervillkor inte kan efterlevas måste Cementa söka och få ett ändringstillstånd, vilket är en process som kan ta ett år eller mer. Stora volymer lastbilstransporter från Nordkalk medför störningar för de boende längs transportvägen. Om dessa störningar (som, om det saknas täktstillstånd, får betraktas som en följdverksamhet till en i framtiden anmäld krossningsverksamhet eller till fabriksstillståndet) medför betydande olägenheter, så kan tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken krävas.

Sammantaget finns det i nuläget inte något från allmän synpunkt annat tillfredsställande sätt att tillgodose Slitefabrikens behov av kalksten och i förlängningen Sveriges försörjning av cement.

B.7 Ansökans omfattning och prövningens avgränsning

B.7.1 Tillstånd enligt 9 och 11 kap. miljöbalken

Ansökan omfattar tillstånd till fortsatt täktverksamhet i de två befintliga kalkstenstäkterna Västra brottet och File hajdar-täkten. Ansökan avser brytning av den kalksten som omfattas av bolagets befintliga tillstånd, men vars brytning hindras av tidsbegränsningen av det tillståndet. Brytningen begränsas i sidled av i Bilaga A1 angivna brytgränser och i höjded av angivna lägsta brytnivåer. Volymen tillgänglig kalk- och märkesten inom dessa områden bedöms uppgå till ca 4 miljoner ton.

Ansökan omfattar även anläggande och drift av de anläggningar som behövs för täktverksamhetens bedrivande enligt vad som redovisas i denna ansökan med bilagor. Det inkluderar bland annat utrustning för krossning av egenbruten och inköpt kalksten, transportband samt pumpar och ledningar för länshållning.

För att möjliggöra kalkstensbrytning måste inläckande grund- och markvatten samt tillrinnande ytvatten och fallande nederbörd som ansamlas i täkterna ledas bort genom pumpning. Ansökan omfattar därför även tillstånd till fortsatt vattenverksamhet.

B.7.2 Tillståndstid

Det befintliga tillståndet löper ut den 31 oktober 2021. För att undvika de betydande samhällsekonomiska konsekvenser som skulle uppstå om Cementa tvingas upphöra med sin kalkstensbrytning i Slite (se avsnitt B.6 ovan), måste det av regeringen meddelade tillståndet gälla fram till dess att ett sedvanligt miljötillstånd kan tas i anspråk.

Cementa förbereder två tillståndsansökningar som ska ges in till mark- och miljödomstolen. Den första ansökan avser tillstånd till fortsatt täkt- och vattenverksamhet i Slite under en kortare period – till dess att ett långvarigt tillstånd kan vara på plats – och kommer att ges in till mark- och miljödomstolen under 2021. Den andra ansökan avser tillstånd till fortsatt och utökad täkt- och vattenverksamhet i Slite under minst 20 år och kommer att ges in till mark- och miljödomstolen under

2022. Tillståndsprocesser av detta slag tar ofta flera år i anspråk. Det kortvariga tillståndet bedöms kunna tas i anspråk tidigast i slutet av 2022. Detta förutsätter dock en ytterst snabb process i mark- och miljödomstolen som utmynnar i ett tillstånd förenat med ett verkställighetsförordnande, som inte upphävs av högre instans. Även om Cementa får det ansökta tillståndet så är kretsen av klagoberättigade enskilda och miljöorganisationer stor och det är därtill vanligt att myndigheter överklagar tillståndsdomar. Det finns således en överhängande risk för att ett sedvanligt miljötillstånd inte kommer kunna tas i anspråk förrän år 2023 eller 2024.

Förevarande ansökan är begränsad till den volym kalksten som omfattas av Cementas befintliga tillstånd. För att trygga en kontinuerlig produktion av cement i fabriken i Slite kommer Cementa hushålla med den stenen så mycket det går. Under de förhållanden som nu råder så prioriterar Cementa den svenska marknaden, vilket gör att stenen räcker längre än den annars hade gjort. Genom anpassningar av verksamheten en långsam bryttakt och successiv inblandning av sten från Nordkalk kommer Cementa kunna fortsätta försörja fabriken med råvaror till cementproduktionen under några års tid, om än inte till full produktion.

Cementa vill i detta sammanhang poängtera att det inte är en bra lösning att snabbt bryta ut all kalksten och sedan förvara den på upplag under en längre tid. Förutom att det rent logistiskt är en stor utmaning att hålla stora lager av sten samtidigt som det ska finnas plats för löpande inleveranser från Nordkalk, finns det ingen plats att lagra så stora volymer sten utan att den blir blöt, vilket försvårar cementproduktionen. Av säkerhetsskäl kan högarna inte göras hur höga som helst. Stora upplag i Västra brottet kan dessutom hindra brytning där. Det kan heller inte nog understrykas att infasning av extern kalksten i cementproduktionen kräver omfattande arbete och omställning av processer. Detta måste ske successivt för att inte cementens kvalitet ska riskeras. Det går inte att först använda egen sten och sedan övergå till sten från Nordkalk, utan en långsam infasning och inblandning är nödvändig av tekniska, praktiska och kvalitetsskäl. Även med hänsyn till lokal miljöpåverkan bedöms det vara bättre att ha färre leveranser från Nordkalk men under en längre tid, än tvärtom.

Det är heller ingen mening med att lägga upp lager om det visar sig att det inte går att få till stånd länshållning av Västra och Östra brottet. Då dränks både lager och utrustning. Täkterna hyser bland annat krossutrustning, transportband, lager av råvaror och bränslen, vägar och byggnader. För att cementproduktionen i Slite ska

kunna fortgå måste all denna utrustning och material skyddas från stigande vattennivåer. Det är därför av avgörande betydelse att Cementa, med stöd av det av regeringen meddelade tillståndet, kan fortsätta länshålla täkterna till dess att ett nytt miljötillstånd kan tas i anspråk.

Sammantaget bedömer Cementa att det inte finns några säkra lösningar för att förse Slitefabriken med tillräckliga mängder kalksten (eller förse Sverige med importerad cement) om produktionen i Slitetäkterna upphör. Cementa anser därför att det nu ansökta tillståndet bör ha en giltighetstid som sträcker sig så långt att det inte finns någon risk för att tillståndet löper ut innan ett sedvanligt miljötillstånd för verksamheten kan tas i anspråk. Det kan i värsta fall ta upp emot tre år. Cementa hemställer därför att tillståndet ges den giltighetstiden.

C. Allmän orientering

C.1 Berörda fastigheter

Den ansökta verksamheten kommer att bedrivas inom fastigheten Othem Österby 1:229, som ägs av Cementa.

C.2 Rådande planförhållanden

Det ansökta brytområdet är inte detaljplanelagt. Öster om Västra brottet finns detaljplaner för bland annat bostadsbebyggelse och Cementas fabriksområde.

Region Gotland har upprättat en översiktsplan för perioden 2010–2025. I översiktsplanen är ansökningsområdet utpekade som område för mineralbrytning. Västra brottet ingår i område för vilket fördjupad översiktsplan ska tas fram. Delar av det befintliga Västra brottet är även utpekade som vindbruksområde.

C.3 Referenssystem m.m.

Kartmaterial och tillhörande data i ansökan är angivna i höjdsystem RH2000 och koordinatsystem SWEREF 99 TM. Förslag till fixpunkter finns i Bilaga A2 och A3.

D. Områdesbeskrivning

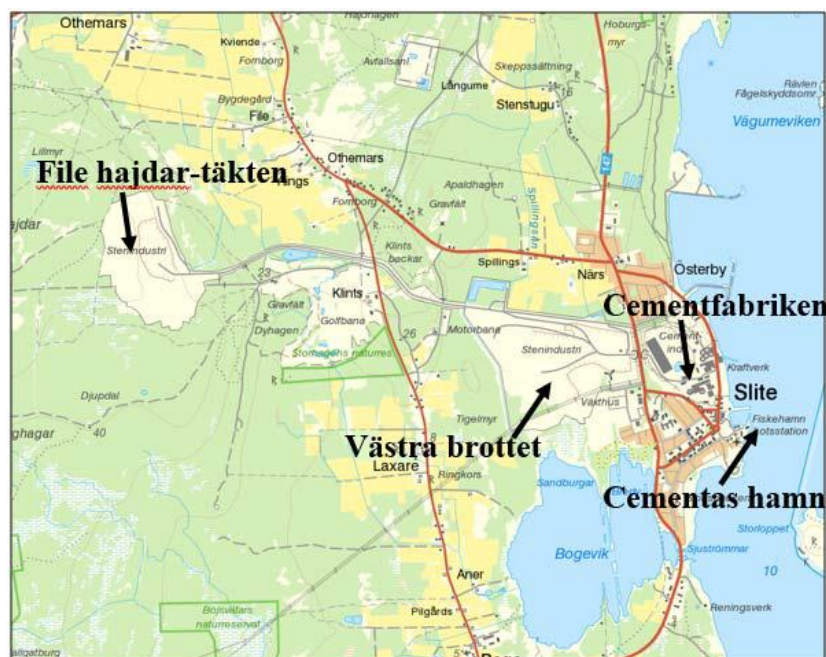
D.1 Verksamhetsområde

Det för verksamheten gällande tillståndet omfattar ett brytområde om ca 89 hektar för Västra brottet respektive ca 78 hektar för File hajdar-täkten. Den nu ansökta brytningen kommer att ske inom dessa gränser, till allra största del inom de områden som markerats på kartor i Bilaga A1. Små uttag kan komma att ske utanför de markerade områdena (men inom markerad brytgräns).

Brytområdet i Västra brottet är avbanat och kalkberget är frilagt. Även brytområdet i File hajdar-täkten är avbanat, men eftersom avbaningen skedde för några år sedan har växtlighet etablerat sig inom vissa delar.

D.2 Lokalisering och omgivning

Västra brottet och File hajdar-täkten ligger på nordöstra Gotland, väster om Slite samhälle. File hajdar-täkten ligger cirka tre kilometer väster om Västra brottet, i den norra delen av File hajdar, som är ett stort hållmarksområde som hyser höga naturvärden. Cementfabriken med tillhörande hamn ligger strax öster om Västra brottet.

I området består berggrunden nära markytan av mörkgrå kalksten, överlagrad av lagrad kalksten. Grundvatten av betydelse förekommer inte i de lösa jordlagren uppe på

File hajdar, men i större utsträckning kring Västra brottet där jordlagren har större mäktighet. Grundvattenflödet i kalkstenslagret är till större delen koncentrerat till horisontella vattenförande lager. Grundvattennivåmätningar visar att grundvattennivåerna i berg följer ett tydligt mönster med höga nivåer under höst, vinter och tidig vår samt låga nivåer sommartid.

Mark- och vattenförhållandena i omgivningen beskrivs närmare i avsnitt 5.6–5.7 i Bilaga B samt Bilaga B5 och B7.

D.3 Riksintressen

Ett cirka 805 hektar stort område, vilket omfattar Västra brottet och File hajdar-täkten, har klassificerats som **riksintresse för mineralutvinning** enligt 3 kap. miljöbalken. Kalkstensfyndigheterna vid Västra brottet och File hajdar-täkten är enligt SGU väl kända och mycket viktiga ur försörjningssynpunkt. Riksintresseområdet överensstämmer i princip med Cementas fastighet.

Vid såväl Västra brottet som File hajdar-täkten finns ett flertal utpekade **riksintressen för naturvård** enligt 3 kap. miljöbalken.

Vidare utgör hela Gotland **riksintresse med avseende på turism och friluftsliv** enligt 4 kap. miljöbalken, och då framför allt det rörliga friluftslivet.

Se avsnitt 3.3 i Bilaga B för en karta över nämnda riksintressen.

D.4 Formellt skyddade områden

D.4.1 Natura 2000-områden

I närheten av täkterna finns ett antal Natura 2000-områden, vilka beskrivs i avsnitt 5.5 i Bilaga B samt i Bilaga B2. Det närmast belägna Natura 2000-området ligger cirka en kilometer söder om File hajdar-täkten.

D.4.2 Naturresevat och biotopskyddsområden

Mellan Västra brottet och File hajdar-täkten ligger Storhagens naturresevat. Natura 2000-områdena Bojsvätar, Kallgatburg, Filehajdar, Hejnum Kallgate, Hejnum hållar, Tiselhagen och Grodvät utgör även naturresevat med samma namn. Sydväst om File hajdar-täkten finns ett flertal skogliga biotopskyddsområden på avstånd om cirka 1–3 kilometer.

D.4.3 Vattenskyddsområden

Mellan Västra brottet och File hajdar-täkten finns ett vattenskyddsområde för en kommunal grundvattentäkt. Grundvattentäkten försörjer Slite med dricksvatten. Täkten består av sju bergborrade uttagsbrunnar placerade i nord-sydlig linje.

Även Tingstäde träsk med omgivande markområde utgör ett vattenskyddsområde, vars syfte är att skydda ytvattentäkten Tingstäde träsk. Vattnet från Tingstäde träsk används för dricksvattenändamål.

E. Den ansökta verksamheten

Den ansökta verksamheten beskrivs i den tekniska beskrivningen, Bilaga A. Sammanfattningsvis framgår följande.

E.1 Täktverksamhet: brytning, krossning m.m.

De huvudsakliga råvarorna för Cementas produktion av cement är kalksten och mägersten. För att cementen ska få rätt kvalitet behövs en blandning av dessa. Eftersom kalksten för närvarande är tillgängligt för brytning i File hajdar-täkten medan mägersten finns i Västra brottet, måste brytningen ske parallellt. Både mägersten och kalksten kommer också att köpas in från Nordkalk.

Utbruten kalk- och mägersten lastas med hjullastare till truckar som transporterar den till krossen i Västra brottet. Den krossade stenen transporteras därefter på ett transportband till ett homogeniseringslager Östra brottet. Från lagret transporteras stenen vidare på bandtransportörer för bearbetning i cementfabriken.

Extern inköpt kalksten kommer att vara förkrossad, men inte krossad till slutlig kornstorlek. Stenen kommer att lagras invid krossen i Västra brottet, och matas i krossen precis som den egenbrutna stenen.

E.2 Vattenverksamhet

För att möjliggöra kalkstensbrytningen behöver inläckande grund- och markvatten samt tillrinnande ytvatten och fallande nederbörd som ansamlas i täkterna ledas bort genom pumpning. Det bortledda vattnet benämns länshållningsvatten.

Länshållningsvattnet från Västra brottet pumpas till Östra brottet, där en mindre mängd vatten tillkommer, och därefter vidare till Östersjön via Slite hamn.

Länshållningsvattnet från File hajdar-täkten leds till Anerån, som slutligen mynnar i Bogeviden (Östersjön).

F. Miljökvalitetsnormer för grundvatten

F.1 Inledning

I förevarande tillståndsprövning har Cementa att förhålla sig till dels kravet att inte försämra en grundvattenförekomsts status, dels skyldigheten att inte äventyra att god status för grundvattenförekomsten uppnås (5 kap. 4 § miljöbalken).

Cementa bedömer inte att den ansökta verksamheten kommer att försämra nuvarande status för grundvattenförekomsten Mellersta Gotland-Roma (VISS-ID SE638285-166696, hädanefter benämnd **Roma**) eller äventyra att grundvattenförekomsten uppnår god status. För det fall regeringen gör en annan bedömning, yrkar Cementa att regeringen beslutar att den ansökta verksamhet är tillåtlig enligt 4 kap. 11 § vattenförvaltningsförordningen (2004:660). Att förutsättningar finns att i så fall meddela ett sådant beslut redovisas i avsnitt F.4 nedan.

F.2 Påverkan på kvantitativ grundvattenstatus

F.2.1 Inledning

Den kvantitativa grundvattenstatusen har enbart en relevant faktor: grundvattennivån. Denna faktor har i sin tur fyra olika kvalitetsfaktorer, som samtliga ska vara uppfyllda för att en grundvattenförekomst ska vara av god kvantitativ status:⁵

1. Balans mellan den långsiktiga uttagsnivån och grundvattenbildning.
Vattennivåerna ska därmed vara sådana att de inte till följd av mänsklig påverkan:

⁵ Se Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område ("ramvattendirektivet"), art. 2.28 samt tabell 2.1.2 i bilaga V. Se även 13 § i SGU-FS 2013:2.

2. orsakar långsiktiga förändringar i strömningsriktningen som orsakar inträngning av saltvatten eller föroreningar;
3. riskerar att god ekologisk status inte uppnås i ytvatten som är förbundna med grundvattenförekomsten; eller
4. leder till skada på grundvattenberoende terrestra ekosystem.

Påverkan på miljökvalitetsnormer för grundvatten bedöms inte på samma sätt som för ytvatten. En grundvattenförekomst är inte ”underjordisk sjö” utan består av allt vatten som finns i jord och sprickor i berg inom ett visst område (förekomstens gränser). Det kan vara olämpligt att bedöma hur stora effekterna är på en grundvattenförekomst som helhet. Då skulle endast mycket omfattande påverkan kunna beaktas. Det går heller inte att låta kraven gälla i precis varje punkt inom hela grundvattenförekomsten eftersom det skulle omöjliggöra stor del av mänsklig verksamhet.

EU-domstolen har i den så kallade Bielefelddomen (dom den 28 maj 2020 i mål C-535/18) klargjort att bedömningen av om en kvalitetsfaktor försämrats ska ske i representativa övervakningspunkter. Övervakningspunkternas lokalisering ska enligt ramvattendirektivet placeras så att de ger en sammanhängande och heltäckande översikt över den kemiska statusen i grundvattnet inom varje avrinningsområde. Domstolen skriver att en försämring/icke-uppnående av god status i en övervakningspunkt därmed ska indikera att det föreligger en försämring av statusen i åtminstone en betydande del av en grundvattenförekomst.⁶ Domen gäller kemisk status, men principresonemanget bör vara detsamma för kvantitativ status.

Grundvattenförekomsten Roma har klassificerats till otillfredsställande kvantitativ status, med hänvisning till kvalitetsfaktorerna ”god vattenbalans” respektive ”inträngning av saltvatten”. Det sistnämnda hänför sig till inträngande saltvatten längs kusten. Den beslutade miljökvalitetsnormen för Roma är *God kvantitativ status* år 2021. Nya miljökvalitetsnormer för förvaltningscykeln 2021–2027 förväntas träda i kraft i slutet av år 2021.

⁶ Se särskilt punkterna 111–115 i domen.

F.2.2 God vattenbalans

För att en grundvattenförekomst ska uppnå god kvantitativ status måste det råda balans mellan den långsiktiga uttagsnivån och grundvattenbildningen. Cementa har låtit analysera variationen i vattennivå i de kommunala produktionsbrunnarna, belägna mellan File hajdar-täkten och Västra brottet, se avsnitt 7 i Bilaga B7. Av analysen framgår sammanfattningsvis att vattennivåerna inte har förändrats nämnvärt under de senaste 23 åren. Trots Cementas grundvattenbortledning synes det alltså råda god balans mellan uttagsnivå och grundvattenbildning. Med hänsyn till detta, och att den ansökta vattenbortledningen inte kommer att bli nämnvärt större än den pågående, bedöms den ansökta verksamheten inte ha någon påverkan på grundvattenförekomstens vattenbalans.

Det bör i detta sammanhang påpekas att den återkommande vattenbristen på Gotland inte beror på Cementas täkter utan på att grundvattenmagasinen på ön har låg lagringskapacitet. Under höst och vinter fylls magasinen kontinuerligt på av nederbörd, men under den nederbördsfattiga sommaren sjunker grundvattennivåerna kraftigt. Detta sammanfaller med när dricksvattenbehovet är som störst.

F.2.3 Påverkan på anslutna akvatiska ekosystem

För att en grundvattenförekomst ska uppnå god kvantitativ status får inte den mänskliga påverkan på förekomsten leda till att god ekologisk status inte kan uppnås i förbundna ytvattenförekomster. Den ansökta verksamheten kommer inte att medföra någon negativ påverkan på Tingstäde träsk, se avsnitt 10 i Bilaga B7. Den ansökta verksamheten kommer inte heller att påverka grundvattenförhållandena på så sätt att det leder till negativa effekter för några andra ytvattenförekomster, se avsnitt 7.5.2 i Bilaga B5.

F.2.4 Påverkan på grundvattenberoende terrestra ekosystem

För att en grundvattenförekomst ska uppnå god kvantitativ status får inte heller den mänskliga påverkan på förekomsten leda till skada på grundvattenboende terrestra ekosystem. Som framgår av Bilaga B2 och avsnitt H nedan, kommer inte den ansökta verksamheten leda till någon skada på de närliggande Natura 2000-områdena. Den ansökta verksamheten kommer inte heller leda till någon skada på andra terrestra ekosystem av stort ekologisk eller socio-ekonomiskt värde, se Bilaga B6, *PM terrestra ekosystem*. Bilagan togs fram inom ramen för prövningen

av en utökning av Cementas verksamhet. Eftersom utökningen inte skulle leda till någon skada på grundvattenberoende terrestra ekosystem kommer inte heller den nu ansökta verksamheten att göra det.

F.2.5 Inträngning av saltvatten eller förorening

För att en grundvattenförekomst ska uppnå god kvantitativ status får det slutligen inte heller ske långsiktiga förändringar i flödesriktningen som orsakar inträngning av saltvatten eller andra föroreningar. Det finns ingen specifik gräns för när saltvatteninträngning kan betraktas som ett problem i förhållande till den kvantitativa statusen, utan det krävs en bedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Kloridhalten i de kommunala produktionsbrunnarna – belägna mellan File hajdar-täkten och Västra brottet – uppgår till cirka 15 mg/l och bedöms inte påverkas till följd av den ansökta verksamheten, se avsnitt 8 i Bilaga B7. En kloridhalt på 15 mg/l måste betraktas som helt normal och indikerar inte på något sätt att denna del av grundvattenförekomsten är eller blir påverkad av inträngande saltvatten. Att grundvattenförekomsten som helhet har en otillfredsställande status med avseende på denna kvalitetsfaktor saknar betydelse, eftersom bedömningen av den ansökta verksamhetens påverkan på grundvattenförekomsten ska avse endast kloridhalterna i *den berörda delen* av förekomsten.⁷

Vid Västra brottet har det under lång tid skett inträngning av saltvatten från havet. Mätningar från 1953 visar att gränsen mellan salt och sött grundvatten låg på ca 30 meters djup i det område där Västra brottet sedermera öppnades, se avsnitt 8 i Bilaga B7. Att grundvattnet som rinner in i brottet är salt beror alltså på att inte på att djupare beläget grundvatten ”dras upp” på grund av att Västra brottet förändrar vattnets strömningsriktning, utan helt enkelt på att grundvattnet är naturligt salt på de låga nivåer som täkten når. Detta gäller längs hela kusten nedströms den så kallade littorinavallen, som är en gammal strandvall från Östersjöns tidigare utbredning. Vallen sträcker sig i nord-sydlig riktning längs Gotlands ostkust vid Slite. Nedanför (dvs. öster om) vallen ligger det salta grundvattnet jämförelsevis ytligt (se Figur 38 i avsnitt 8 i Bilaga B7. Cementas mätningar visar att kloridhalten i en närliggande brunn uppgår till cirka 82 mg/l. Brunnar i detta område uppvisade

⁷ Se EU-domstolens dom den 28 maj 2020 i mål C-535/18 (”Bielefelddomen”).

dock förhöjda kloridhalter (87 respektive 79 mg/l) redan år 1953, långt innan brytningen i Västra brottet inleddes. Eftersom Västra brottet är så stort/djupt och har funnits i mer än ett halvsekel är det dock sannolikt att den långvariga dräneringen leder till en viss ökad inströmning av havsvatten, men i ett område där grundvattnet alltså redan är salt.

Bedömningen av den ansökta verksamhetens påverkan på grundvattenförekomsten ska baseras på *representativa övervakningspunkter*.⁸ Västra brottet kan enligt Cementas uppfattning inte anses vara en representativ eller relevant övervakningspunkt för bedömning av kloridhalt. Kustområdet öster om littorinavallen hyser relik saltvatten på grundare djup än resten av grundvattenförekomsten och präglas av det senaste halvseklets stenbrytning. Vattnet i och omkring brottet nyttjas inte, och kommer sannolikt inte heller komma att nyttjas, för dricksvattenändamål. De boende i området är anslutna till kommunalt VA.

När länshållningen av Västra brottet upphör kommer det att ta flera decennier innan brottet är vattenfyllt. Det kommer att ta lång tid innan man kan se någon påverkan på salthalterna i grundvattnet runt brottet. Den ansökta verksamhetens påverkan på kloridhalterna i och omkring Västra brottet bör enligt Cementas uppfattning således inte tillmätas någon betydelse vid den bedömning som ska göras enligt 5 kap. 4 § miljöbalken, särskilt inte med hänsyn till den korta tillståndstiden.

F.3 Påverkan på kemisk grundvattenstatus

En grundvattenförekomst har god kemisk status om de för förekomsten beslutade riktvärdena inte överskrids i någon övervakningspunkt. En grundvattenförekomst kan dock ha god kemisk status även om riktvärdena överskrids i en eller flera övervakningspunkter, förutsatt att överskridandet inte skadar människa eller angränsande miljö och att möjligheten att använda grundvattnet inte försämras.⁹

Grundvattenförekomsten Roma har klassificerats till otillfredsställande kemisk grundvattenstatus med avseende på klorid samt förekomst av trikloreten/triklorethan i

⁸ *Ibid.*

⁹ Se Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/118/EG av den 12 december 2006 om skydd för grundvatten mot föroreningar och försämring ("grundvattendirektivet"), art. 4.2. Se även 14 § i SGU-FS 2013:2.

ett område vid en nedlagd kemptvätt. Den beslutade miljö kvalitetsnormen för grundvattenförekomsten är *God kemisk status* till år 2021. Nya miljö kvalitetsnormer för förvaltningscykeln 2021-2027 förväntas träda i kraft i slutet av år 2021.

Riktvärdet för god kemisk status med avseende på klorid är 100 mg/l.¹⁰ Som framgår av avsnitt F.2.5 ovan, uppgår kloridhalterna i de kommunala produktionsbrunnarna till cirka 15 mg/l och halterna kommer förbli låga även om Cementa tillåts fortsätta med sin verksamhet. Kloridhalterna i och omkring Västra brottet överskrider av naturliga skäl riktvärdet 100 mg/l, dvs. grundvattnet är salt när man når ett visst djup, men det är inte på grund av mänsklig verksamhet. Halterna bedöms inte öka till följd av den ansökta verksamheten. Eftersom Västra brottet inte är att anse som en representativ eller relevant övervakningspunkt för bedömning av kloridhalt bör Västra brottet inte heller tillmätas någon betydelse vid den bedömning som ska göras enligt 5 kap. 4 § miljöbalken.

Cementa gör sammanfattningsvis bedömningen att den ansökta verksamheten inte kommer att försämra grundvattenförekomstens kemiska status eller äventyra uppnåendet av god kemisk status till år 2021.

F.4 Undantag enligt 4 kap. 11 § vattenförvaltningsförordningen

För det fall regeringen skulle anse att verksamheten riskerar att försämra nuvarande status för Roma eller äventyra uppnåendet av de fastställda miljö kvalitetsnormerna, yrkar Cementa att regeringen ska tillåta verksamheten med stöd av 4 kap. 11 och 12 §§ vattenförvaltningsförordningen ("VFF").

Undantagsmöjligheten omfattar "verksamheter eller åtgärder som ändrar en [...] grundvattenförekomstens nivå" (4 kap. 11 § VFF). Bestämmelsen är således tillämplig oavsett om nivåförändringen orsakar en försämring av grundvattenförekomstens kvantitativa eller kemiska status.

En verksamhet får endast undantas från förbudet mot otillåten påverkan eller äventyrande om de i 4 kap. 12 § VFF stadgade rekvisiten är uppfyllda.

Det första rekvisitet är att verksamheten behöver vidtas för att tillgodose ett allmänintresse av större vikt *eller* innebär att dess fördelar för människors hälsa och

¹⁰ SGU-FS 2013:2, bilaga 1.

säkerhet eller för hållbar utveckling uppväger nackdelarna med ändringen av grundvattenförekomstens nivå. Medlemsstaterna ges ett visst tolkningsutrymme att själva bestämma vad som är ett allmänintresse av större vikt.¹¹ Det svenska genomförandet av ramvattendirektivet avser tydligt skapa utrymme för att tillåta ”samhällsnyttiga verksamheter” genom att berörda myndigheter ska vara skyldiga att ”fullt ut utnyttja det utrymme för undantag och lägre ställda krav som EU-rätten medger”.¹² Den ansökta verksamheten är en förutsättning för Sveriges försörjning av en kritisk råvara och måste av de skäl som redovisats i avsnitt B.6 anses utgöra ett ”allmänintresse av större vikt”. En sådan tolkning ligger väl i linje med tidigare praxis på området. EU-domstolen har bedömt att ett vattenkraftverk som avsåg produktion av förnybar energi motsvarande 0,4 promille av Österrikes nationella produktion var ett allmänintresse av större vikt enligt ramvattendirektivet.¹³ Vidare har mark- och miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt bedömt att omvandlingen av ett industriområde till bostadsområde utgjorde ett allmänintresse av större vikt enligt 4 kap. 12 § VFF.¹⁴

Det andra rekvisitet är att det av tekniska skäl eller på grund av orimliga kostnader inte är möjligt att uppfylla syftet med verksamheten på något annat sätt som är väsentligt bättre för miljön. Den svenska samhällsutvecklingen är beroende av cement, och andra försörjningskällor än fabriken i Slite saknas. Det är omöjligt att på kort sikt ersätta kalkstensbrytningen som försörjer fabriken, genom import, försörjning från andra inhemska anläggningar eller användning av andra material, se vidare avsnitt B.6 ovan. Det är således inte möjligt att uppfylla syftet med verksamheten på något annat sätt som är väsentligt bättre för miljön.

Det tredje rekvisitet är att alla genomförbara åtgärder vidtas för att mildra de negativa konsekvenserna för vattenförekomstens status. Statusen omfattar, som framgår ovan, vattenbalans, påverkan på akvatiska och terrestra ekosystem samt saltvatteninträngning.

Cementa har tidigare utrett möjliga åtgärder för att mildra konsekvenserna av en ökad täktverksamhet (enligt vad Cementa ansökte om 2017) ansökta verksamheten

¹¹ EU-domstolens dom den 4 maj 2016 i mål C-346/14 (”Schwarze Sulm”).

¹² Prop. 2017/18:243, s. 148.

¹³ EU-domstolens dom den 4 maj 2016 i mål C-346/14 (”Schwarze Sulm”).

¹⁴ Domstolens dom den 26 april 2019 i mål M 4861-16.

på dricksvattenförsörjningen, vilken kan inordnas under kvalitetsfaktorn *vattenbalans*. Denna utredning bifogas som Bilaga C. Som framgår av Bilaga B och dess underbilagor om naturmiljöer på land och vatten medför den ansökta grundvattenbortledningen inte någon påverkan på *den ekologiska statusen i någon ytvattenförekomst* eller på *grundvattenberoende terrestra ekosystem*, som motiverar särskilda åtgärder. Vad gäller *saltvatteninträning* så kan vattenfyllnaden av Västra brottets lägsta del (pall 2) på sikt förväntas påverka salthalterna i omgivningen i positiv riktning. Fortsatt vattenfyllnad är en skyddsåtgärd som Cementa kommer att vidta. Med hänsyn till den korta tillståndstiden bedömer Cementa inte att det är motiverat att inleda några andra åtgärder.

Cementa anser sammanfattningsvis att verksamheten är tillåtlig enligt 4 kap. 11–12 §§ VFF.

G. Miljökvalitetsnormer för ytvatten

G.1 Inledning

I förevarande tillståndsprövning har Cementa att förhålla sig till dels kravet att inte försämra en ytvattenförekomsts status, dels skyldigheten att inte äventyra att god status för ytvattenförekomsten uppnås (5 kap. 4 § miljöbalken).

I den ansökta verksamhetens omgivning finns ett antal vattenområden som omfattas av miljökvalitetsnormer för ytvatten: sjön Tingstäde träsk, kustvattnen Bogeviden och Östra Gotlands norra kustvatten samt vattendraget Anerån. Cementa har låtit utreda hur den ansökta verksamheten påverkar dessa ytvattenförekomster, se Bilaga B5. Bedömningarna har gjorts med utgångspunkt i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten, HVMFS 2019:35. Dessa föreskrifter har tagits fram som bedömningsgrunder för myndigheternas klassificering av ytvattenförekomsters status och är inte avsedda att tillämpas direkt i enskilda tillståndsprövningar, men de bör ändå beaktas vid bedömning av en enskild verksamhets betydelse för uppnåendet och efterlevnaden av miljökvalitetsnormer.

Sammanfattningsvis framgår följande.

G.2 Tingstäde träsk

Tingstäde träsk är beläget i ett annat avrinningsområde än den ansökta verksamheten och kommer således inte bli föremål för någon *direkt ytvattenpåverkan*. Den pågående länshållningen av Cementas täkter bedöms ha ingen eller försumbar *indirekt ytvattenpåverkan* genom minskad tillförsel av utströmmande grundvatten. Det nu tillkommande brytområdet är mycket litet, och förändrar inte detta förhållande. Tingstäde träsk bedöms således inte påverkas av den ansökta verksamheten.

G.3 Bogeviden

Den ansökta verksamheten bedöms under verksamhetstiden kunna ge upphov till något förhöjda halter av kväve och suspenderat material i Bogeviden, men det kommer inte att ha någon påverkan på vattenförekomstens status (inte heller på kvalitetsfaktornivå).

G.4 Östra Gotlands norra kustvatten

Östra Gotlands norra kustvatten kommer under verksamhetstiden att tillföras något förhöjda halter av kväve, suspenderat material, nitrat, uran och klorid, men det kommer inte att ha någon påverkan på vattenförekomstens status (inte heller på kvalitetsfaktornivå).

G.5 Anerån

Aneråns ekologiska status är idag måttlig och den kemiska statusen är ej god. Miljökvalitetsnormen är god ekologisk status 2027 och god kemisk ytvattenstatus. Cementas mätningar visar att mätpunkter i Anerån inte uppfyller god status med avseende på parametrarna arsenik, koppar, nitrat och uran. Parametrarna arsenik, koppar och nitrat överskrider de årsmedelvärden för god status som anges i HVMFS 2019:35, såväl uppströms som nedströms utsläppspunkten från Cementas verksamhet. För uran överskrider värdet i mätpunkten nedströms utsläppspunkten, men även halten uppströms mätpunkten är förhållandevis hög. Anerån har således oavsett Cementas verksamhet höga halter av dessa ämnen. Nitrat härrör sannolikt från jordbruksverksamhet, och koppar, arsenik och uran från utlakning av berg- och jordlager i avrinningsområdet.

Årsmedelhalterna av arsenik och koppar i länshållningsvattnet från File hajdar-täkten är *lägre* än den naturliga bakgrundshalten i ån (med naturlig bakgrundshalt avses här halten uppströms Cementas utsläppspunkt). Den ansökta verksamheten förbättrar således, genom utspädning, dessa parametrar nedströms utsläppspunkten i Anerån.

Halterna av nitrat och uran i länshållningsvattnet är *högre* än de naturliga bakgrundshalterna (uppströmsvärdena) i ån. Nitraten kommer från sprängmedel som används vid brytning och uranet lakar naturligt ut från den frilagda kalkstenen inom verksamhetsområdet. Den ansökta verksamheten kommer således medföra något förhöjda halter av nitrat och uran i Anerån nedströms utsläppspunkten. De förhöjda halterna är temporära och bedöms snabbt avta efter att den ansökta verksamheten avslutas.

Den ansökta verksamheten kommer sammanfattningsvis, för en del av Anerån och under tillståndstiden, bidra till att två parametrar (nitrat och uran) under en fysikalisk-kemisk kvalitetsfaktor (särskilda förorenade ämnen) inte uppnår riktvärdet för god status. Två parametrar (arsenik och koppar) förbättras av verksamhetens bidrag till Anerån, men når fortfarande inte god status. Verksamheten påverkar inga av de överordnade biologiska kvalitetsfaktorerna.

Med hänsyn till *att* tillståndstiden är så kort, *att* det inte är fråga om en försämring jämfört med åns nuvarande halter som varit under lång tid, *att* bidraget från länshållningsvattnet genom utspädning sänker halterna arsenik och koppar, *att* endast en del av Anerån påverkas av bidraget från Cementas länshållningsvatten *och att* utsläppen av länshållningsvatten inte påverkar vattenförekomstens möjligheter att uppnå MKN (år 2027), gör Cementa den samlade bedömningen att länshållningsvattnet lämpligen släpps till Anerån även under den ansökta tillståndstiden.

Om regeringen, till skillnad från Cementa, anser att den ansökta verksamhetens påverkan på Anerån står i strid med bestämmelsen i 5 kap. 4 § miljöbalken, kan Cementa istället avleda länshållningsvattnet från File hajdar-täkten till täktsjön i Västra brottet. En sådan omledning kräver att Cementa anlägger en ny ledning mellan de två täkterna. En ny ledning skulle kunna tas i bruk tre månader från det att beslut om anläggande fattas.

H. Natura 2000-områden

Det finns ett antal Natura-2000 områden i File hajdar-täktens närområde: Hejnum Kallgate, Kallgatburg, Bojsvätar, File hajdar, Tiselhagen, Grodvät och Hejnum hällar.

Vid 2010 års tillståndsprövning bedömde miljödomstolen att den verksamhet som tillståndet omfattande inte skulle påverka något av de Natura 2000-områden som fanns (vilket motsvarar de flesta som finns idag). Cementas egenkontroll och de utredningar som bolaget genom åren låtit utföra visar att denna bedömning stämmer, och att den nu ansökta verksamheten inte heller kommer att påverka senare tillkomna Natura 2000-områden.

En utredning av den ansökta verksamheten påverkan på Natura 2000-områden bifogas denna ansökan, se Bilaga B2. Av utredningen framgår sammanfattningsvis följande. Bolaget har låtit genomföra en flygbildsstudie över våtmarkernas utbredning i de norra delarna av Hejnum Kallgate Natura 2000-område, dvs. det Natura 2000-område som ligger närmast File hajdar-täkten. Av studien framgår sammanfattningsvis att våtmarksarealen var i stort sett densamma år 2018 som år 2010. Den verksamhet som har bedrivits med stöd av det nu gällande tillståndet har således inte haft någon hydrologisk påverkan på vegetationen i det närmast belägna Natura 2000-området. Eftersom den ansökta utökningen av File hajdar-täkten är mycket liten och inte bedöms ge upphov till annat än ett försumbart ökat inläckage av grundvatten, är det redan på denna grund osannolikt att verksamheten skulle ha någon märkbar påverkan på Natura 2000-områdena.

Av genomförd *ytvattenutredning* framgår att samtliga Natura 2000-områden ligger inom Bojsvätars avrinningsområde. Den ansökta brytningen vid File hajdar-täkten ligger inom Aneråns avrinningsområde och kommer inte medföra varken någon direkt eller indirekt ytvattenpåverkan på Bojsvätars avrinningsområde. Verksamheten kan således inte medföra någon ytvattenpåverkan på Natura 2000-områdena.

Av genomförd *grundvattenutredning* framgår sammanfattningsvis följande. Det finns två olika grundvattensystem – ett i berget och ett jordlagren – som kommunicerar med varandra. De av bolaget genomförda mätningarna i ett flertal punkter i och omkring Natura 2000-områdena har visat att *grundvattennivåerna i berg* befinner sig flera meter under markytan under växternas vegetationsperiod,

dvs. den period då vegetationen är biologiskt aktiv och tillgången till vatten behöver vara säkrad. Även om den ansökta verksamheten skulle medföra en viss avsänkning av grundvattennivåerna i berg under vegetationsperioden skulle således inte detta ha någon påverkan på vegetationen, eftersom de naturliga grundvattennivåerna redan är så låga att de ligger långt under nivåerna för där rotsystem är aktiva. Det är endast under högvattensituationer som växterna får ett mindre bidrag av utströmmande grundvatten från berg. Även om den ansökta verksamheten skulle medföra en viss avsänkning av grundvattennivåerna under högvattensituationerna skulle inte detta ha någon påverkan på vegetationen, eftersom tillgången till vatten redan är så god.

Mätningarna har samtidigt visat att *grundvattennivåerna i jordlagren* ligger betydligt närmre markytan under vegetationssäsongen i förhållande till grundvattennivåerna i berg. Grundvatten magasineras i jordlagren under nederbördsrika perioder och strömmar därefter ut till vattendragen under de nederbördsfattiga somrarna. Det är således grundvattnet i jordlagren som försörjer växterna med vatten under den för dem känsliga vegetationsperioden.

Grundvattenbortledningen i bolagets täkter har inte annat än en försumbar påverkan på grundvattennivåerna i jordlagren och den ansökta verksamheten riskerar således inte påverka växternas vattenförsörjning under vegetationsperioden.

Det är mot denna bakgrund uppenbart att den ansökta verksamheten inte kommer att ha någon märkbar påverkan på habitat eller arter inom Natura 2000-områdena. Påverkan kan under alla omständigheter inte anses utgöra en sådan skada eller störning som avses i 7 kap. 28 a § miljöbalken.

I. Skyddade arter

I det område som tas i anspråk för den sökta verksamheten har det gjorts enstaka fynd av blåsippa (9 § artskyddsförordningen). Populationen i brytområdet bedöms inte livskraftig, medan arten förekommer mycket talrikt på File hajdar. Sedan tidigare har apollofjäril och svartfläckig blåvinge (båda 4 §) observerats i den sydöstra delen av det ansökta brytområdet. Därtill kan hårig dolkstekel (6 §) tänkas flyga över eller tillfälligt uppträda i brytområdet för födosök, liksom olika vilda fågelarter (4 §). Artsammansättningen är förväntad i den aktuella typen av område – sedan några år tillbaka avbanad mark nära det artrika File hajdar – och området har ingen betydelse som vilo- eller fortplantningsplats. Den ansökta verksamheten bedöms inte stå i strid med förbuden i artskyddsförordningen.

Utöver de områden som har inventerats (se Bilaga B1), kommer inga markytor att tas i anspråk genom avbaning eller andra åtgärder som påverkar vegetationen utanför befintliga körvägar.

J. Efterbehandling

Den slutliga efterbehandlingen av täkterna består i att täkterna töms på utrustning och byggnader och därefter vattenfylls. Vattenfyllnad planeras ske kontrollerat genom att pall 2, dvs. den djupaste delen av Västra brottet (som redan idag är en sjö), fylls först med vatten från Östra och Västra brottet. Inom ramen för efterbehandlingen kommer kanterna släntas av.

De exakta detaljerna kring efterbehandlings utformning bör tas fram tillsammans tillsynsmyndigheten när tillståndstiden närmar sig sitt slut.

K. Villkor för verksamheten

K.1 Buller

Bullret från den ansökta verksamheten kommer att likna det som uppstår i dagens verksamhet. Lastbilar som anländer med sten från Nordkalk och därefter kör tillbaka, är en ny bullerkälla. Det buller som lastbilarna ger upphov till inom verksamhetsområdets gränser omfattas av bullervillkoret.

Cementa föreslår ett villkor som motsvarar de nivåer som anges i Naturvårdsverkets vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller. Genom att utföra verksamheten så att vissa arbetsmoment inte utförs kvällstid samt uppföra nya bullervallar, kan dess nivåer efterlevas.

Buller från täktverksamhet är relativt jämt fördelat under arbetstiden, varför ekvivalentnivåerna bör baseras på de tidsperioder som anges i villkoret.

Det föreslagna villkoret kommer även fungera begränsande för arbetstider för verksamheten då möjligheten att bedriva olika typer av arbeten indirekt styrs av bullervillkoret. Av denna anledning har Cementa inte föreslagit något villkor rörande arbetstider.

Buller från vägtransporter omfattas inte av bullervillkoret. Som framgår av trafikutredningen i Bilaga B9 har olika rutter utvärderats och det alternativ som

utredningen förordar kommer att väljas. Den ökade trafikbelastningen kommer att leda till högre bullernivåer längs vägen, men det är jämförelsevis få hushåll som berörs av nivåer över de riktvärden som enligt praxis ofta tillämpas i denna slags bedömningar (riktvärden från infrastrukturpropositionen 1996/97:53).

K.2 Vibrationer och luftstöt vågor

Sprängningar ger upphov till vibrationer och luftstöt vågor. Människor kan förnimma vibrationer vid långt lägre nivåer än de nivåer då vibrationerna riskerar att påverka byggnader och anläggningar. Cementa föreslår ett villkor med de begränsningsvärden som är praxis vid täktverksamhet. Värdena motsvarar komfortvärden, dvs. vid dessa värden är det fortfarande god marginal till den punkt då en byggnad kan påverkas. Motsvarande begränsningsvärden finns föreskrivna i det befintliga tillståndet och har aldrig överskridits. Eftersom avståndet till de närmast belägna bostäderna inte kommer att minska bedömer Cementa att dessa nivåer kan efterlevas även i den ansökta verksamheten, se avsnitt 5.4 i Bilaga B.

I nu gällande tillstånd saknas villkor avseende tillåtna nivåer på luftstöt vågor. Såvitt Cementa känner till har det inte upplevts olägenheter till följd av luftstöt vågor från takten. Eftersom detta är en form av påverkan som typiskt sett kan oroa närboende, bedömer Cementa att det ändå är lämpligt att villkorsvis reglera tillåtna nivåer. Cementa föreslår ett begränsningsvärde om 200 Pa, mätt som frifältsvärde. Som jämförelse kan nämnas att i Svensk Standard 02 52 10 *Vibration och stöt – Sprängningsinducerade luftstöt vågor – Riktvärden för byggnader* anges 500 Pa som riktvärde för maximalt reflektionstryck, vilket motsvarar 250 Pa som frifältsvärde, för att undvika skador på byggnader. Villkorsförslaget ger således god marginal utöver den marginal som är inbyggd i riktvärdet i Svensk Standard.

Vid utformning av villkor kopplade till sprängning måste beaktas att en verksamhetsutövare aldrig kan ha full kontroll över bergets egenskaper. Därtill kommer att en kontroll med immissionsvärden i sig inrymmer många osäkerheter, bland annat mätmetodmässigt. För att säkerställa att villkorets värden efterlevs som begränsningsvärde vid varje enskild sprängning måste sprängningarna anpassas med stora marginaler till begränsningsvärdet, vilket innebär fler och mindre sprängningar för att ta ut motsvarande mängd sten. Det finns därför skäl att tillåta att de uppmätta vibrations- och luftstötsvärdena i enstaka fall överskrider begränsningsvärdet utan

att en villkorsöverträdelse ska anses föreligga. Villkor med en sådan konstruktion har också godtagits i tillstånd till motsvarande verksamheter.¹⁵

Cementa föreslår att villkoren kontrolleras genom mätning vid minst ett bostadshus vid varje sprängtillfälle. Mätning av luftstötvtåg kommer att utföras som reflexionsmätning och redovisas med motsvande nivå för frifältsmätning, vilket är praxis.

K.3 Damning

Damning utgör inte något större problem i verksamheten. Krossanläggningen och det transportband som för stenen in till fabriken är inneslutna. Damningen härifrån är således ytterst begränsad. Den damning som kan uppstå inom ramen för täktverksamheten härrör främst från transporterna på den interna truckvägen och de lastbilar som inkommer till Västra brottet. Cementa föreslår att damning vid behov ska begränsas genom vattenbegjutning av berörda transportvägar.

K.4 Grundvattenbortledning

Den ansökta vattenbortledningen kommer inte att medföra någon negativ påverkan på den kommunala dricksvattentäkten eller enskilda brunnar. Vattenbortledningen kommer inte heller medföra någon negativ påverkan på Tingstäde träsk eller de närliggande Natura 2000-områdena, eller grundvattenberoende terrestra ekosystem av någon särskild betydelse. Till följd av de särskilda hydrogeologiska förhållandena i området, med stora och hastiga variationer i grundvattennivåer – nivån på en och samma plats kan variera med över 30 meter på ett år – så kommer grundvattennivåerna i omgivningen att stiga förhållandevis snabbt när länshållningen en gång upphör.

Det vatten som Cementa leder bort består av nederbörd samt inläckande mark- och grundvatten. Mängden vatten som härrör från nederbörd kommer att variera, både under och mellan olika år, medan variationen i grundvattenkomponenten kan förväntas vara mindre och inte lika snabb. Mätningar av storleken på grundvattenbortledningen kommer därför vara osäkra. Villkor måste vara möjliga att följa upp, varför det inte är lämpligt att föreskriva ett maximalt flöde av utgående

¹⁵ Se exempelvis mark- och miljödomstolens vid Vänersborgs tingsrätt dom den 21 mars 2016 i mål M 770-15, fastslaget genom Mark- och miljööverdomstolens dom den 17 november 2016 i mål M 3129-16.

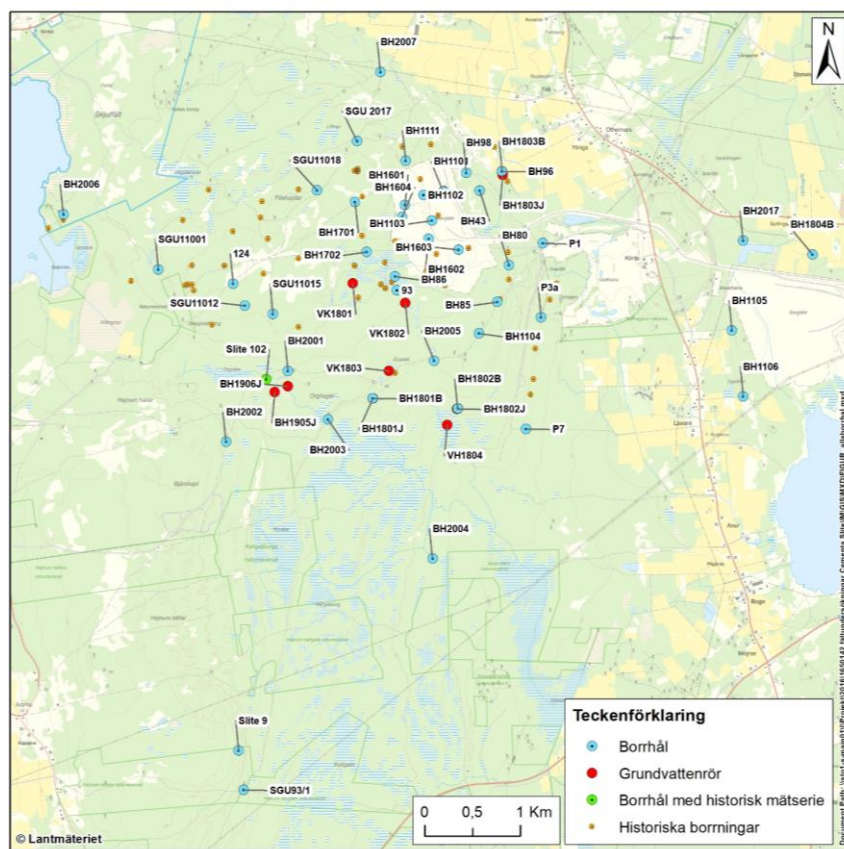
vatten som villkor, och inte heller ange det i tillståndsmeningen. Ett mer uppföljbart villkor är att ange en nivå till vilken grundvattnet maximalt får avsänkas, vilket Cementa föreslår.

I File hajdar-täkten ligger täktbotten på +20 meter och de två pumpgroparna på +18 meter. Länshållning behöver således ske ned till +18 meter. Västra brottets botten ligger i pall 2 på -49,7 meter. Pall 2 är delvis vattenfylld och Cementa har inget behov av att länshålla ner till en så djup nivå. Bolaget föreslår därför att grundvattennivån i Västra brottet framgent får avsänkas till en nivå om -41 meter, vilket är djupet för lågområdet där krossen står. Täktbotten i pall 1 ligger i övrigt omkring -26 meter. Cementa föreslår vidare att vattennivån i pall 2 ska hållas mellan -26 och -32 meter. För Östra brottet föreslås avsänkning till samma nivå (lägsta pumpgrop) som idag.

K.5 Kontrollprogram

Cementas kontrollprogram för den befintliga täkt- och vattenverksamheten innefattar kontroll av bullernivåer, vibrationer, mängd och kvalitet på länshållningsvatten från File hajdar-täkten samt Västra och Östra brottet, grundvattennivåer och vattenkvalitet i området runt täkterna samt vattenkvalitet i recipient Anerån. Kontrollprogrammet kommer vid behov att uppdateras och anpassas utefter villkoren i det nya tillståndet.

Cementa vill i detta sammanhang understryka det stora antalet borrhål och grundvattenrör som finns installerade i och omkring täkterna och de närliggande Natura 2000-områdena, se bild nedan. Cementa har genom kontinuerliga mätningar i många av dessa kontrollpunkter en mycket god uppsikt över grundvattennivåerna i verksamhetens närområde.

Vidare kan nämnas två av de projekt som Cementa har initierat utanför ramen för kontrollprogrammet. Bolaget låter sedan år 2017 utföra miljöövervakning och uppföljning av vegetation i ett flertal provrutor i de närliggande Natura 2000-områdena. Cementa har även inlett ett projekt för att skapa nya habitat för vissa ovanliga fjärilar på File hajdar, vilket har gett goda resultat.

K.6 Förslag till villkor

Allmänt villkor

1. Om inte annat framgår av nedan angivna villkor, ska verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Cementa angivit i ansökningshandlingarna eller i övrigt uppgivit eller åtagit sig i ärendet.

Gränsmarkering m.m.

2. Gräns för verksamhetsområde och fixpunkter ska vara tydligt utmärkta i terrängen under hela verksamhetstiden. Skadad gränsmarkering ska ersättas med ny.

På avsnitt med uppenbara olycksrisker ska stängsel sättas upp och allmänheten uppmärksammas om riskerna med att beträda området.

Buller

3. Buller från verksamheten ska begränsas så att det inte ger upphov till högre ekvivalenta ljudnivåer utomhus vid bostäder än:

50 dB(A) dagtid vardagar (06.00–18.00)

40 dB(A) nattetid (22.00–06.00)

45 dB(A) övrig tid

Den momentana ljudnivån på grund av verksamheten får nattetid utomhus vid bostäder uppgå till högst 55 dB(A).

Kontroll ska ske årligen genom närfältsmätning och beräkning.

Sprängning

4. All sprängning ska föregås av en tydlig förvarningssignal, tydligt hörbar inom minst 500 meter från verksamhetsgränsen.

Vibrationer och luftstöt vågor

5. Vibrationshastigheten till följd av sprängning får inte överskrida 4 mm/s vid bostäder, uttryckt som högsta svängningshastighet i vertikalled.

Kontroll av markvibrationer ska vid varje sprängtillfälle ske genom mätning vid minst ett närliggande bostadshus. Mätningen ska följa svensk standard. Villkoret är uppfyllt om ovanstående värde innehålls vid 90 procent av sprängtillfällena under ett kalenderår och aldrig överstiger 6 mm/s.

6. Luftstöt vågor till följd av sprängning får vid bostadshus inte överstiga 200 Pa mätt som frifältsvärde.

Kontroll av luftstöt våg ska ske vid minst ett närliggande bostadshus vid varje sprängtillfälle. Kontrollen ska utföras som reflektionsmätning och redovisas med motsvarande nivå för frifältsmätning. Villkoret är uppfyllt

om ovanstående värde innehålls vid 90 procent av mättillfällena under ett kalenderår och aldrig överstiger 250 Pa mätt som frifältsvärde.

Damning

7. Damning ska vid behov begränsas genom vattenbegjutning av transportvägar.

Kemiska produkter och farligt avfall

8. Kemiska produkter, till exempel petroleumprodukter, och farligt avfall ska förvaras i tankar innanför invallning eller i tråg som rymmer hela produktmängden.

Tankning av fordon eller cisterner ska där så är möjligt utföras över hårdgjord, tät yta där spill kan saneras. Med tät yta avses hårdgjord yta eller absorberande mattor. Utrustning för sanering av oljespill eller annat läckage ska finnas lätt tillgänglig. Larvburna maskiner ska, när de parkeras i täckerna, parkeras med tanken över absorberande matta.

Vatten

9. Grundvattennivån i Östra brottet får sänkas till lägst befintlig pumpnivå.
10. Grundvattennivån i Västra brottet får sänkas till lägst -41 m. Vattennivån i pall 2 ska hållas mellan -26 och -32 meter.
11. Grundvattennivån i File hajdar-täkten får sänkas till lägst +18 m.
12. Länshållningsvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm.
13. Om det under tillståndstiden uppstår akut vattenbrist i enskild vattentäkt, varmed avses brunn borrhå i berg inom det redovisade influensområdet för tillgodoseende av fastighetens behov av vatten för hushåll, djurhållning eller näringsverksamhet – med undantag av vatten för bevattningsändamål – ska Cementa efter begäran ordna provisoriskt tillhandahållande av vatten för ovan angivet ändamål intill dess permanent vattenförsörjning kan ordnas. Skyldigheten gäller inte om

samband uppenbart saknas mellan Cementas tillståndsgivna vattenverksamhet och vattenbristen.

Efterbehandling

14. När verksamheten har avslutats ska täktområdena städas och alla maskiner, upplag och anordningar för verksamheten tas bort. Täkternas kanter ska släntas av.

Detaljerna i den slutliga efterbehandlingen ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndigheten.

15. För fullgörandet av efterbehandlingen ska verksamhetsutövaren ställa en ekonomisk säkerhet. Säkerheten ska uppgå till ett belopp om 10 000 000 kronor.

Kontrollprogram

16. Ett förslag till kontrollprogram ska ges in till tillsynsmyndigheten senast en månad efter det att tillståndet tas i anspråk eller vid den senare tidpunkt som tillsynsmyndigheten bestämmer.

L. Särskilt om vattenverksamheten

L.1 Rådighet

Den ansökta vattenverksamheten kommer att bedrivas inom fastigheten Gotland Othem Österby 1:229. Cementa har som fastighetsägare den rådighet som krävs enligt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

L.2 Skada av vattenverksamheten

Den ansökta verksamheten medför inte att influensområdet utvidgas jämfört med 2010 års tillståndsprövning. Det finns således inga brunnar som påverkas av verksamheten som inte har skadereglerats. Någon sakägarförteckning är därför inte aktuell att upprätta.

M. Ekonomisk säkerhet

Enligt 9 kap. 6 e § miljöbalken får tillstånd till täkt ges endast om det för uppfyllandet av de villkor som ska gälla för tillståndet ställs säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken. Sådan säkerhet ska enligt nämnda lagrum avse kostnaderna för det avhjälpande av en miljöskada och de andra återställningsåtgärder som verksamheten kan föranleda. Av bestämmelsen framgår vidare att en säkerhet ska godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål, och att säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten.

För den befintliga verksamheten vid täkterna i Slite finns en ställd säkerhet om 9 700 000 kronor i form av en garantiförbindelse utfärdad av Danske Bank A/S Danmark, Sverige Filial. Garantiförbindelsen är giltig till och med den 1 november 2023.

Eftersom den nu ansökta verksamheten begränsas till brytning av kvarvarande kalkstensvolymen enligt befintligt täkttillstånd och således inte kommer föranleda ett större efterbehandlingsbehov, föreslår Cementa att den ekonomiska säkerheten för det nu ansökta tillståndet ska uppgå till 10 000 000 kronor, se villkorsförslag 15.

Cementa avser inom de närmsta veckorna inkomma med ett förslag till säkerhet, uppgående till 10 000 000 kronor och med en giltighetstid till och med utgången av år 2026. Cementa yrkar att regeringen i samband med att tillståndet meddelas ska godkänna denna garantiförbindelse som ekonomisk säkerhet för återställande och avhjälpande av eventuella miljöskador till följd av den tillståndsgivna verksamheten.

N. Tillåtlighet

N.1 Tillåtlighet enligt 2 kap. miljöbalken

N.1.1 Kunskapskravet

Cementa har mångårig erfarenheter av täktverksamheten vid Slite. Nyliga och tidigare tillståndsprövningar liksom den löpande egenkontrollen har gett bolaget en unik kunskap om omgivningsförhållandena och verksamhetens påverkan på dessa. Det är uppenbart att bolaget besitter den kunskap och kompetens som behövs för den sökta verksamheten och att kunskapskravet därmed är uppfyllt.

N.1.2 Försiktighetsprincipen och bästa möjliga teknik

Genom de åtgärder och arbetsmetoder som redovisas i denna ansökan med tillhörande bilagor anser Cementa att erforderliga försiktighetsmått och skyddsåtgärder kommer att vidtas för att förebygga, hindra eller motverka att den sökta verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Försiktighetsprincipen har iakttagits i samtliga beräkningar och bedömningar som gjorts inom ramen för denna ansökan – de är alla konservativa – och iaktas löpande vid beslut som gäller verksamhetens miljöpåverkan. Cementa använder sig av bästa möjliga teknik när utrustning och metoder byts ut i verksamheten.

Cementa får mot bakgrund av ovanstående anses ha visat att försiktighetsprincipen och principen om bästa möjliga teknik innehålls.

N.1.3 Produktvalsprincipen

Arbetsmaskiner kommer att drivas med konventionella drivmedel. Hantering av drivmedel och oljor för arbetsmaskiner kommer att ske enligt gällande regler och på ett sätt som minimerar risken för spill. Det kommer att finnas rutiner för att hantera eventuellt spill av kemikalier till vattenområdet.

N.1.4 Hushållnings- och kretsloppsprinciperna

Cementa har för avsikt att fortsätta med brytningen av kalksten i bolagets två befintliga täkter och därtill köpa in kalksten från Nordkalk. Cementa kan därigenom på ett effektivt sätt hushålla med de samlade resurser som finns i närområdet och trygga en kontinuerlig produktion av cement i fabriken i Slite under den ansökta tidsperioden. Att fullt utnyttja stenen i det område som omfattas av det nuvarande tillståndet får anses utgöra god hushållning.

N.1.5 Platsval

Ansökan är föranledd av exceptionella omständigheter. Som framgår av avsnitt B.6 ovan, är det inte möjligt att på kort eller medellång sikt tillgodose Sveriges behov av kalksten genom brytning i andra inhemska täkter eller genom import från andra länder. Under de tre år som ansökan avser finns det således inga realistiska alternativ till en fortsatt kalkstensbrytning i Slite.

För verksamheter som avser uttag av ett material där tillgången är mycket begränsad är det även utifrån ett allmänt perspektiv väldigt svårt att finna några alternativa lokaliseringar. Lokaliseringsbestämmelsen i 2 kap. 6 § första stycket är tillämplig även i dessa fall, men har en begränsad betydelse.¹⁶

Västra brottet och File hajdar-täkten ligger i nära anslutning till Cementas fabrik för cementframställning, vilket medför korta transporter. Tåktverksamheten och cementfabriken i Slite har vidare ett gynnsamt läge med närhet till hamn för fartyg med stor lastkapacitet, vilket möjliggör miljömässigt fördelaktiga fartygstransporter till avsättningshamnar. Vidare har tåktverksamhet bedrivits i området under mycket lång tid, vilket innebär att angränsande bebyggelse har anpassats efter denna.

Sammanfattningsvis är den valda platsen lämplig med hänsyn till att ändamålet – i förlängningen samhällets cementförsörjning – ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön.

N.2 Tillåtlighet enligt 3-4 kap. miljöbalken

Ansökningsområdet är utpekats som riksintresse för utvinning av mineral enligt 3 kap. 7 § andra stycket miljöbalken. Det ansökta området ligger också inom område som utpekats som riksintresse för naturvård enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Vidare ligger ansökningsområdet inom ett riksintesseområde för turismen och det rörliga friluftslivet enligt 4 kap. 2 § miljöbalken, vilket omfattar hela Gotland.

Miljöerna inom det ansökta brytområdet är starkt påverkade av den pågående verksamheten. Brytområdet vid Västra brottet är avbanat och kalkberget är frilagt. Även brytområdet vid File hajdar-täkten är avbanat, men eftersom avbaningen skedde för några år sedan har växtlighet etablerat sig inom vissa delar. Både Västra brottet och File hajdar-täkten är avgränsade med stängsel och fyller således idag inte någon funktion för turismen och det rörliga friluftslivet.

Den ansökta verksamheten innebär att de små naturvärden som finns inom brytområdet kommer att försvinna och att området under ytterligare tre års tid inte kommer att vara tillgängligt för allmänheten. Påverkan är inte av sådan dignitet att

¹⁶ Se prop. 2008/09:144, s. 13.

den kan anses påtagligt skada eller försvåra de aktuella intressena. Verksamheten är således tillåtlig i förhållande till 3–4 kap. miljöbalken.

N.3 Tillåtlighet enligt 5 kap. miljöbalken

Den ansökta verksamheten bedöms inte bidra till att uppnåendet av någon miljö kvalitetsnorm äventyras eller att statusen hos någon kvalitetsfaktor för en vattenförekomst försämras, se avsnitt F och G ovan. Verksamheten är således tillåtlig i förhållande till 5 kap. miljöbalken.

N.4 Tillåtlighet enligt 7–8 kap. miljöbalken

Verksamheten riskerar inte att skada naturmiljön inom något Natura 2000-område, naturreservat eller biotopskyddsområde, se avsnitt H ovan. Verksamheten står inte i strid med förbuden i artskyddsförordningen, se avsnitt I ovan. Verksamheten är således tillåtlig i förhållande till 7 och 8 kap. miljöbalken.

N.5 Tillåtlighet enligt 9 kap. 6 e § och 16 kap. 3 § miljöbalken

Cementa har redovisat ett förslag till ekonomisk säkerhet, se avsnitt M ovan.

N.6 Tillåtlighet enligt 11 kap. miljöbalken

Den ansökta vattenverksamheten kommer endast pågå under tre års tid och innebär inte ett försvårande av annan verksamhet som i framtiden kan antas beröra samma vattentillgång som den nu aktuella. Bestämmelsen i 11 kap. 7 § miljöbalken utgör därmed inte något hinder mot att tillstånd lämnas till den ansökta vattenverksamheten.

N.7 Sammanfattning

Cementa har genom denna ansökan och dess bilagor visat

att det under de närmsta tre åren inte är möjligt att tillgodose Sveriges behov av kalksten på något annat sätt än genom fortsatt kalkstensbrytning i Slite,

att den ansökta verksamheten inte kommer att medföra några oacceptabla störningar för varken människors hälsa eller miljön, och

att bolaget genom sin mångåriga erfarenhet av täktverksamhet vid Slite och mycket ambitiösa utredningar av de hydrogeologiska och ekologiska förhållandena i

verksamhetens närområde besitter den kunskap som krävs för den sökta verksamheten.

Den ansökta verksamheten är således förenlig med miljöbalkens syfte och uppfyller de krav som kan ställas enligt miljöbalkens tillåtlighetsregler. Tillstånd till den sökta verksamheten ska därför meddelas.

O. Undantag från kraven på miljöbedömning

O.1 Inledning

Cementa yrkar att regeringen, med stöd av 17 a kap. 3 § miljöbalken, meddelar ett undantag från kraven på miljöbedömning i 6 kap. 20–32 och 35–47 §§ miljöbalken. Bestämmelsen i 17 a kap. 3 § miljöbalken föreslås införas med stöd av artikel 2.4 i MKB-direktivet¹⁷, enligt vilken medlemsstaterna – i undantagsfall – får undanta ett visst projekt från bestämmelserna i direktivet, om tillämpningen av dessa bestämmelser skulle få en betydande negativ inverkan på projektets syfte, förutsatt att målen i direktivet ändå uppfylls.

I det nedanstående redogör Cementa dels för skälen för att verksamheten ska få undantas från kraven på miljöbedömning, dels för den bedömning som enligt bolagets mening istället bör tillämpas för att målen i MKB-direktivet ska uppfyllas.

O.2 Skäl för att verksamheten ska få undantas från krav på miljöbedömning

Regeringen får endast meddela undantag från kraven på miljöbedömning i 6 kap. miljöbalken i de fall ”tillämpningen av dessa bestämmelser skulle få en betydande negativ inverkan på verksamhetens syfte” (17 a kap. 3 § 1 st. 1 p. miljöbalken).

Undantagsbestämmelsen kan tillämpas i de fall det är omöjligt eller ogenomförbart att uppfylla de krav på miljöbedömning som annars gäller, eftersom det skulle inverka negativt på verksamhetens syfte. Till exempel kan ett projekt behöva godkännas och slutföras så snabbt att det inte finns tillräckligt med tid för att genomföra ett offentligt samråd eller förbereda all den miljöinformation som i

¹⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt.

vanliga fall ska ingå i en miljökonsekvensbeskrivning.¹⁸ EU-domstolen har i ett mål bedömt att fortsatt elproduktion vid två belgiska kärnkraftverk kunde undantas från kraven på miljöbedömning, eftersom det fanns ett brådskande behov av att trygga landets elförsörjning.¹⁹

Som framgår av avsnitt B.6 ovan, är det av stor samhällsekonomisk betydelse att täktverksamheten i Slite kan fortgå. Det är inte tidsmässigt möjligt att uppfylla de sedvanliga kraven på miljöbedömning och *samtidigt* undvika ett långvarigt avbrott i täktverksamheten, se vidare under avsnitt O.3 nedan. Det ligger således i allmänhetens intresse att verksamheten medges ett undantag från bestämmelserna i 6 kap. 20–32 och 35–47 §§ miljöbalken.

O.3 Annan lämplig bedömning för att uppfylla målen i MKB-direktivet

Även om en verksamhet medges ett undantag från de krav som följer av MKB-direktivet, måste medlemsstaten säkerställa att målen i direktivet – att projekt som kan antas medföra betydande miljöpåverkan ska konsekvensbedömas och tillståndsprövas – kan uppfyllas trots undantaget.²⁰ Regeringen får därför endast meddela ett undantag från kraven på miljöbedömning i 6 kap. miljöbalken i de fall ”en bedömning av verksamhetens miljöpåverkan ändå kan göras” (17 a kap. 3 § 1 st. 2 p. miljöbalken).

EU-kommissionen konstaterar i sin vägledning till den aktuella direktivsbestämmelsen att konsekvensbedömningar kan göras i en rad olika former och att medlemsstaterna ges ett utrymme för skönsmässig bedömning.²¹

Kommissionen skriver bland annat att kan vara lämpligt att upprätta en partiell miljökonsekvensbeskrivning, exempelvis i det fall det skulle uppstå ett akut och oförutsett behov av att bortskafta farligt avfall och den lämpligaste bland ett stort antal potentiella deponier måste identifieras snabbt, men det inte finns tillräckligt

¹⁸ EU-kommissionen, *Vägledning om tillämpningen av undantag enligt direktivet om miljökonsekvensbedömning (Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU, ändrat genom direktiv 2014/52/EU) — artiklarna 1.3, 2.4 och 2.5, punkt 3.8; prop. 2021/22:15 s. 36.*

¹⁹ EU-domstolens dom den 29 juli 2019 i mål C-411/17 (”Doel”). Se särskilt punkterna 97 och 101.

²⁰ EU-kommissionen, *Vägledning om tillämpningen av undantag enligt direktivet om miljökonsekvensbedömning (Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU, ändrat genom direktiv 2014/52/EU) — artiklarna 1.3, 2.4 och 2.5, punkt 3.11; prop. 2021/22:15 s. 36.*

²¹ EU-kommissionen, *Vägledning om tillämpningen av undantag enligt direktivet om miljökonsekvensbedömning (Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU, ändrat genom direktiv 2014/52/EU) — artiklarna 1.3, 2.4 och 2.5, punkt 3.12-3.14.*

med tid för att göra en fullständig bedömning av var och en av dem.

Miljökonsekvensbedömningen ska i så stor utsträckning som möjligt genomföras, men i ett sådant fall kan det vara lämpligt med en bedömning av de mest angelägna miljöaspekterna (som effekter på grundvattnet) på varje plats.²²

Täkt- och vattenverksamhet av nu aktuell omfattning ska alltid antas medföra en betydande miljöpåverkan, vilket innebär att den som avser söka tillstånd för sådan verksamhet först måste genomföra en specifik miljöbedömning. Första steget i den specifika miljöbedömningen är att samråda om verksamheten och dess miljöeffekter samt miljökonsekvensbeskrivningens innehåll och utformning (6 kap. 29–32 §§ miljöbalken). Förberedelserna inför och genomförandet av ett sådant samråd skulle ta *minst* två månader i anspråk. Det skulle i förlängningen innebära att Cementa inte kan ge in sin tillståndsansökan till regeringen förrän efter att bolaget tvingas upphöra med sin täktverksamhet i avvaktan på regeringens beslut. Cementa måste därför medges ett undantag från bestämmelserna om samråd. Även om något samråd enligt 6 kap. miljöbalken inte har genomförts inför denna tillståndsansökan ska nämnas att bolaget – under hösten 2016 till hösten 2017, inför ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad täktverksamhet i Slite – genomförde ett omfattande samråd med Region Gotland, berörda myndigheter och organisationer samt närboende. Cementa har vid utformningen av denna ansökan (villkorsförslagen, bedömningen av verksamhetens miljöeffekter m.m.) beaktat de synpunkter som inkom under samrådet. Cementa har även beaktat de synpunkter som inkom under tillståndsprövningen 2017–2021.

För täkt- och vattenverksamhet av aktuell omfattning ska sökanden även, som ett andra steg i den specifika miljöbedömningen, upprätta en miljökonsekvensbeskrivning (6 kap. 35–39 §§ miljöbalken), som ska innehålla vissa särskilt angivna uppgifter.

I förevarande fall ska först anmärkas att den ansökta verksamheten har varit föremål för en fullständig miljöbedömning för drygt tio år sedan, inför ansökan om det nu gällande tillståndet. De bestämmelser som då gällde är snarlika de som gäller idag ifråga om samråd och upprättande av en miljökonsekvensbeskrivning. Även de skyddsvärda objekten i verksamhetens omgivning är i allt väsentligt desamma.

²² *Ibid.*

Den miljökonsekvensbedömning som Cementa redovisade 2009, i ansökan om det nu gällande tillståndet, har vid uppföljning visat sig vara konservativ (försiktig). Exempelvis har mätningar visat att den volym vatten som Cementa då bedömde kunde behöva bortledas från täkterna var en överskattning, se avsnitt 11.3 i Bilaga B7. De miljökonsekvenser som miljödomstolen då bedömde vara tillåtliga har alltså bara delvis realiserats.

Cementa har, som underlag för denna ansökan, gjort en bedömning av den ansökta verksamhetens miljöeffekter, se Bilaga B. Bolaget har haft som målsättning att den redovisade miljöbedömningen *i så stor utsträckning som möjligt* ska uppfylla de krav som gäller för sedvanliga miljökonsekvensbeskrivningar, men med hänsyn till den brådskande situationen har Cementa behövt lägga störst fokus på de mest angelägna miljöaspekterna (påverkan på grundvattenförhållanden och Natura 2000-områden). Den redovisade miljöbedömningen uppfyller på det sättet målen i MKB-direktivet, dvs. att det måste ske en bedömning av miljöpåverkan innan verksamheter likt denna ges tillstånd. Den redovisade miljöbedömningen uppfyller även de krav som följer av art- och habitatdirektivet²³, enligt vilken alla projekt som *potentiellt* kan påverka ett Natura 2000-område på ett betydande sätt ska bedömas med avseende på ”konsekvenserna för målsättningen vad gäller bevarandet av området”.

Vidare, vilket framgår av avsnitt B.7.2 ovan, avser Cementa att inom kort inleda samråd avseende fortsatt kalkstensbrytning i Slite i syfte att, så snart det är praktiskt möjligt, erhålla ett sedvanligt miljötillstånd till den fortsatta verksamheten. Det undantag från kravet på miljöbedömning som Cementa nu ansöker om syftar alltså endast till att överbrygga det tidsglapp som annars skulle uppstå i brytningen och därmed undvika de allvarliga samhällskonsekvenser som då skulle uppkomma.

P. Handläggningen av bolagets ansökan

Cementa överlåter åt regeringen att besluta om handläggningen av förevarande ansökan. Mot bakgrund av de mycket allvarliga konsekvenser som uppstår om täktverksamheten i Slite tvingas upphöra (se avsnitt B.6 ovan) utgår Cementa ifrån att regeringen kommer att handlägga ärendet så skyndsamt som omständigheterna

²³ Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

medger. Cementa vill emellertid understryka betydelsen av att allmänheten informeras om denna ansökan och ges ett, med hänsyn till omständigheterna, skäligt tidsutrymme att gå igenom ansökningshandlingarna och yttra sig över dessa. Om möjligt bör kungörelsetiden uppgå till 30 dagar. Såvitt Cementa förstår, finns det ingenting som hindrar att regeringen genom kungörelse i ortstidning ger allmänheten tillfälle att yttra sig över ansökan redan innan den föreslagna lagen om ändring i miljöbalken föreslås träda i kraft. För det fall regeringen även avser att informera den berörda allmänheten genom brevutskick, bör denna krets av berörda enligt Cementas bedömning omfatta samtliga hushåll inom Slite och Lärbro postorter. För regeringens kännedom, så kommer Cementa att publicera ansökningshandlingarna på sin hemsida (<https://www.cementa.se/sv/taktansokan-slite-dokument>).

De regionala och centrala myndigheter som berörs av ansökan deltog under den föregående tillståndsprövningen²⁴ och bör således ha en god förståelse för verksamheten m.m. Myndigheterna torde därför ha förutsättningar att yttra sig över ansökan på kortare tid än vad allmänheten kan behöva. I så fall, och under förutsättning att Cementa får del av myndigheternas yttrande vartefter de inkommer, är Cementa berett att inkomma med ett slutligt yttrande över de inkomna synpunkterna inom ett par dagar efter kungörelsetidens utgång.

Malmö den 21 september 2021

Cementa AB, genom

Anna Bryngelsson
(enligt fullmakt)

Martin Johansson
(enligt fullmakt)

Fanny Aronsson
(enligt fullmakt)

²⁴ Cementa föreslår att denna ansökan remitteras till Region Gotland, Länsstyrelsen i Gotlands län, Naturvårdsverket, SGU och Havs- och vattenmyndigheten.

Bilageförteckning

A. Teknisk beskrivning

- A1. Kartor över brytområdet
- A2. Fixpunktsbeskrivning Västra brottet
- A3. Fixpunktsbeskrivning File hajdar-täkten

B. Bedömning av miljöeffekter

- B1. Naturvärdesinventering Västra brottet och File hajdar
- B2. PM Miljöbedömning Natura 2000
- B3. PM Apollofjäril och svartfläckig blåvinge
- B4. PM Väddnätfjäril
- B5. PM Ytvatten
- B6. PM Grundvattenberoende terrestra ekosystem
- B7. Rapport grundvattenförhållanden
- B8. PM Buller från transporter till täktområdet
- B9. Transport- och trafikutredning

C. Kompensationsutredning avseende dricksvatten

D. Det befintliga miljöbalkstillståndet

E. Konsekvensbedömning av utebliven cementproduktion i Slite (SGU)

F. Granskning av konsekvensanalys av nedstängning av kalkstensbrott i Slite (Ramboll)

G. Analys av möjlighet till import av kalksten, klinker och cement (Ramboll)